

НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ КАО КЉУЧНИ ФАКТОР У ФУНКЦИОНИСАЊУ МОДЕРНЕ ДРЖАВЕ

Радослав Гаџиновић*
Институту за политичке студије – Београд

Основни услов и циљ сваке државне политике је опстанак државе, док је услов опстанка државе њена национална безбедност. Стога је сврха свих државних деловања, условно названих политичким, усмерена управо ка том циљу. То је оквир и безбедносне политике која има задатак да изгради методологију за успостављање комплементарног односа механизма и средстава којима се изграђује национална безбедност. Савремени међународни односи указују на то да, након задовољења тог циља (опстанак државе), за поједине државе и неки други циљеви (нпр. експанзионистички, тежње за остваривањем доминације) постају значајни. Иако безбедност држава – национална безбедност неспорно постоји од када постоје и државе, сам појам националне безбедности новијег је датума. Тај се појам по први пут појављује у употреби од четрдесетих година XX века. Дакле, безбедност националних држава могла би да буде остварена ако државе сматрају да нису изложене опасностима оружаних напада, ни било каквом мешању у њихове унутрашње послове, субверзивним или дестабилизирајућим утицајима са стране, били они политичке, економске или војне природе.

Кључне речи: *безбедност, политика, држава, национална безбедност, систем, елементи*

*Нико се не диже тако високо
као онај који зна куда иде.
Стендал (Stendhal)*

Увод

Појам безбедности је веома комплексан и изразито сложен друштвени феномен. Током историје под појмом безбедности подразумевали су се разни садржаји. *Етимолошки* посматрано, израз безбедност потиче од латинске речи *securitas – atis*, што значи безбедност, одсуство, опасност, извесност, самопоуздање, неушташавост, заштићеност (*securus* лат. – сигуран, безбедан, поуздан, неу-

* Проф. др Радослав Гаџиновић је научни саветник.

страшив, уверен, сталан, чврст, одан, истинит, итд.). Назначени термилошки израз послужио је као фундамент за употребу у теоретском изучавању проблема безбедности. Тако се у енглеском језику користе два израза: *security* и *safety*. Термин *security* користи се у смислу „националне безбедности” (*secure* – сигуран, осигурати) – *national security*, што имплицира остварење и чување државног националног интереса, док термин *safety* означава способност деловања, како не би дошло до непожељне безбедносне ситуације или таквих прилика које могу изазвати безбедносне импликације. Дакле, безбедност је стање у којем се налазе правни субјекти, тј. стање релативног присуства или одсуства угрожавања и/или повређивања правних субјеката за које је одговорна држава.¹

Развој доктрине безбедности повезан је са решењем низа филозофско-методолошких и теоретских проблема. Један од њих је *појам безбедности* као интегративни појам који подразумева све видове безбедности (економску, војну, геополитичку, политичку, информациону, социјалну, демографску, еколошку и друге), али који се не своди на њихов прост збир. Држава је најодговорнија за постојање безбедности. Њена безбедносна функција је уједно и услужна функција, јер се друштву унутар државе: обезбеђују – пружају „услуге” сигурности; развијена економија је материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности; правом се дефинишу виталне вредности друштва, друштвено опасни догађаји којима се угрожавају вредности и правни основи дужности и овлашћења органа безбедности на њиховом спречавању и сузбијању; добром социјалном политиком спречавају се сукоби социјалних групација са различитим стандардима живљења, а идеологија је основа за изградњу кодекса понашања који не трпи никакве импровизације ни небезбедносне појаве. Примењујући интердисциплинарни приступ, може се рећи да је *безбедност стање које људској популацији гарантује континуитет слободног функционисања, из којег се развијају процеси изградње стварног осећаја слободе, правде и здраве животне средине где се слободно живи, ради и развијају сопствене интелектуалне способности.*²

Дефинисање националне безбедности

Неки теоретичари дефинишу националну безбедност као одсутност било каквог страха од напада, угрожавања интереса или претње друге државе или других држава.³ У Међународној енциклопедији друштвених знаности национална безбедност је дефинисана као способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности.⁴ Hewedy тумачи националну безбедност као функцију националних држава, помоћу које, у складу са сопственим могућностима сада и у будућ-

¹ Милетић С. *Полицјско право*, Полицијска академија, Београд, 1997.

² Радослав Гађиновић, „*Безбедносна функција државе*”, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 14.

³ Bourquin. M. Le probleme de la securite internationale, цитат према: Вукадиновић. Р. Међународни политички односи, Загреб, 1998. стр.159.

⁴ International Encyclopedia of the Social Sciences, вол. XI, 1968, стр. 40.

ности, поштујући глобалне промене и развој у свету, штите сопствени идентитет, опстанак и интересе,⁵ док хрватски професор Божидар Јаворовић националну безбедност посматра као глобалну безбедност једне политичке заједнице и као посебну безбедност и оквиру међународне заједнице. Под националном безбедношћу он подразумева унутрашњу и спољну безбедност државе, односно безбедност државе у односу на спољне и унутрашње угрожености. Ради се о глобалној безбедности која осигурава опстанак и нормално функционисање државе.⁶

Термин *национална безбедност* данас се користи за означавање много ширег појма од изворног значења, јер се под њим подразумева жељено стање безбедности једне државе, које се постиже елиминисањем претњи и ризика који долазе изнутра и изван ње.

Дакле, национална безбедност је појам са вишеструким значењем. У најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља над становништвом, односно грађанима једне државе. Међутим, национална безбедност укључује и политичке, економске, моралне, социјалне, културне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало њену прецизну дефиницију. У питању је друштвено конструисан концепт безбедности једне државе, који стиче специфично значење само унутар социјалног контекста у којем држава егзистира.⁷

Парадигме и институционални модели националне безбедности мењали су се кроз историју. Посматрана историјски, национална безбедност нераздвојно је била повезана са државом и њеним безбедносним сектором. Међутим, национална безбедност је постепено захватала политичку, економску, социјалну и културну сферу. Иако одбрана од спољњег напада остаје централни проблем националне безбедности, пракса је недвосмислено потврдила да држава може бити угрожена унутрашњим потресима, економским и друштвеним поремећајима, нарочито у заједницама којима недостаје осећај идентитета и социјалне кохезије.⁸

Отуда је у научним разматрањима овог појма неопходно разликовати појам безбедности државе од појма безбедности друштва, при чему треба нагласити да основни критеријум безбедности државе представља њен *суверенитет*, а безбедности друштва *идентитет*, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се, у основи, егзистенција или преживљавање државе и друштва. Држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а када друштво изгуби идентитет престаје да постоји као суверена јединка. Ово раздвајање државне од друштвене безбедности треба схватити условно као два нормативна појма безбедности који се, у суштини, обједињавају у један интегрални појам означен термином *национална безбедност*. И у једном и у другом термину, у епицентру безбедносне дилеме, налази се држава која пружа легитимитет и заштиту друштва. Одсуство рата и војних конфликата само по себи не осигурава мир, стабилност и

⁵ Hewedy. A. *Militarization and Security in the Middle East*, Printer Publishers. Лондон, 1989. стр.16.

⁶ Божидар Јаворовић, *Тероризам, Полиција и сигурност*, бр. 1-2. Министарство унутарњих послова Републике Хрватске, Загреб, сијечањ-травањ 1997, стр. 6.

⁷ Љубомир Стајић – Радослав Гађиновић, „Увод у студије безбедности“, Драслар партнер, Београд, 2007, стр. 47

⁸ Avramov, S.: *Bezbednost u XXI veku*, Zbornik radova SIMVON 2001., Beograd, str. 423.

безбедност у друштву. Невојни извори, нарочито нестабилност у економији, социјалној, хуманитарној и еколошкој сфери, постали су већа опасност по мир, стабилност и безбедност многих држава.⁹

У конкретном случају, термин национална безбедност користи се за означавање појма који обухвата заштиту државе и становништва од свих облика оружаног и неоружаног угрожавања, као и стварање повољних друштвених услова за реализовање националних интереса. Да би се боље разумело значење ове синтагме, потребно је анализирати дефиниције познатих експерата из области безбедности – оне које се користе у теоријским радовима и стратегијско-доктринарним документима у свету. У већини ових радова полази се од чињенице да је системски приступ најбитнији у дефинисању појма национална безбедност и при томе се користи аргументација да се развој људског друштва одвија у потребним безбедносним условима које детерминишу политички, економски, социјални, морални, културни и други фактори.¹⁰

Сам појам *национална безбедност* налази се у употреби од 1943. године, када је Валтер Липман (Walter Lipman), у свом делу „*U.S. Foreign Policy*”, први пут упоребио овај термин. После Другог светског рата овај појам је нашао широку примену у политичком речнику савремених држава. У том контексту он је коришћен да значи унутрашњу и спољну безбедност државе, односно безбедност државе у односу на спољне и унутрашње изворе угрожености. Ради се, дакле, о националној безбедности једне државе која обезбеђује опстанак и нормално деловање државе са свим елементима њене независности, територијалне целовитости и уставног поретка.¹¹

По другим ауторима, национална безбедност се дефинише као „настојање националне државе да обезбеди свим члановима друштва сигурност од угрожавања изван (интервенције, напади, окупације, блокаде...) и унутар друштва (угрожавања реда и мира, криминал и др.)”¹²

Према трећој групи аутора, под националном безбедношћу подразумева се заштита и омогућавање несметаног функционисања основних вредности одређеног друштва. По овој групи аутора, национална безбедност има своју унутрашњу и међународну димензију. Унутрашња димензија безбедности означава несметано функционисање друштвеног, економског и политичког система, као и очување јавног реда и мира, а међународна димензија безбедности подразумева заштиту територијалног интегритета и суверенитета државе.¹³

Бенковиц и Бакет (*Benkowitz u Backet*) националну безбедност одређују као способност државе (нације) да своје унутрашње вредности заштити од спољних опасности.¹⁴

Према хрватском аутору Радовану Вукадиновићу, под „националном сигурношћу (безбедношћу) подразумева се физички опстанак једне државе и њеног

⁹ UN - Doc. S/PV 3946, 31 Januaru 1992, p. 142-143.

¹⁰ Радослав Гађиновић, *Стратегија националне безбедности стратешки документ државе*, Национални интерес бр. 3/2009, стр. 197.

¹¹ Јовановић Б., *Часопис „Полиција и сигурност”*, бр. 1-2, Загреб, 1997. године, стр. 6.

¹² Гризолд Антон: *Evropska varnost*, Факултет политичких наука, Љубљана, 1998, стр. 23.

¹³ Ђорђевић Н.: *Безбедност и Југославија*, Загреб, 1985. године, стр. 29.

¹⁴ Benkowitz u Backet: *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol.XI, 1968. p. 40.

становништва заједно са основним атрибутима независности и сталним материјалним просперитетом државе”¹⁵

Дакле, национална безбедност, према Слободану Милетићу, јесте „стање у коме се налазе правни субјекти, тј. стање релативног присуства или одсуства угрожавања и/или повређивања правних субјеката за које је одговорна држава.” Отуда, Милетић на веома прихватљив начин дефинише националну безбедност као „успостављено, одржавано и унапређивано стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе”, затим економије, одбране, образовања, научноистраживачког рада, културе и других области друштвеног живота.

Полазећи од оваквог теоријског одређења, национална безбедност државе зависи од њеног војно-политичког и геостратегијског положаја, карактера државе и њених друштвено-политичких и економских односа, као и од карактера међународних односа у њеном ближем и даљем окружењу. Неки аутори међународних односа националну безбедност дефинишу као „одсуство било каквог страха од напада, угрожавања интереса, или претње друге државе или других држава.”¹⁶

Према Арнолду Волфеу (Arnold Wolfe), безбедност представља одсуство претњи усвојеним вредностима, а у објективном погледу значи одсуство страха да ће те вредности бити нападнуте.¹⁷

Према бројним савременим ауторима, национална безбедносна политика државе зависи од врсте и распрострањености државних и националних интереса, те актуелних и потенцијалних претњи које те интересе угрожавају или их могу угрозити. Претње могу бити: политичке, економске од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност и територијална целокупност државе, рад државних органа, обављање привредних и друштвених делатности и остваривање слободе, права и дужности човека и грађанина“.¹⁸

Међутим, под националном безбедношћу може се подразумевати и објективно стање нације и државе у којем њени легитимни органи и институције предузимају дозвољене мере и активности ради заштите основних националних интереса у области спољне и унутрашње политике, војне, демографске, социјалне, конфесионалне, едукативне, еколошке и претње изазване дугорочним прикривеним деловањем ретроградних снага у свим областима друштвеног живота. Проблеми дефинисања појма „национална безбедност” долазе до пуног изражаја када треба идентификовати вредности које могу бити угрожене и када треба дефинисати виталне државне и националне интересе које треба да штите елементи система националне безбедности. Већина савремених аутора који се баве истраживањима националне безбедности сматра да витални друштвени, државни и национални интереси, у ствари, чине опште потребе државе и њених грађана, и да произилазе из

¹⁵ Маслеша Рамо: *Теорије и системи сигурности*, „Магистрат“ – Сарајево, Сарајево, 2001. стр. 37.

¹⁶ Bourguin M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de droit International, 1934. godine, t. 49., str. 473.

¹⁷ Smith Steve and Baylis John, *Globalization of World Politics*, Oxford Press, New York, 2001, p. 255.

¹⁸ Милетић Слободан: *Полицијско право*, Полицијска академија Београд, 1997.

општих вредности и циљева садржаних у уставима националних држава, и из реалних могућности и стварне позиције сваке државе у међународним односима.¹⁹

За најчешће вредности и опште интересе које треба да штите елементи система безбедности обично се наводе: одбрана државе и њених грађана; очување и интензиван развој демократије, демократских институција, просперитетног и слободног друштва; владавина права; поштовање људских и грађанских права укључујући и мањинска права; пуна интеграција националне државе у међународну заједницу држава на регионалном и глобалном плану; обезбеђење социјалне и сваке друге сигурности становништва; очување културног и историјског идентитета домицилног народа у дијаспори, заштита природне средине и обезбеђење здравог еколошког окружења.²⁰

Овако дефинисани општи интереси националних држава остварују се према општеприхваћеним међународним стандардима и кодексима. Стога све државе изражавају одлучност да свим расположивим и дозвољеним средствима штите своје интересе и активно учествују у изградњи и заштити универзалних вредности међународне заједнице.

Различита виђења појма национална безбедност указују на дивергентна гледишта теоријског одређења овог појма, али, у исто време, пружају избор и преглед заједничких елемената на основу којих се може општеприхватљиво дефинисати национална безбедност.

У том смислу, под *националном безбедношћу* можемо подразумевати *способност државе да самостално или у сарадњи са другим државама или организацијама заштити виталне вредности и интересе друштва од спољних и унутрашњих облика угрожавања и угрожености, и да тиме обезбеди опште услове за не-сметан политички, економски, социјални и културни развој друштва и благостање својих грађана.*²¹

Систем националне безбедности савремене државе

Различита сазнања из историјских, антрополошких и других истраживања досадашњег развоја људског друштва наводе на закључак да су темељ сваког смисленог људског постојања у друштву његове потребе за успостављањем, очувањем, развојем и осмишљавањем свога постојања. Посматрано у најширем смислу, деловање је све оно што чини човек као свесно биће. У структури људског деловања безбедност такође има своје место као један од појавних облика људског постојања, односно функција која је усмерена према очувању човековог постојања. Безбедност као делатност добија на значењу када човек реагује на подражаје од човека или природе у тренутку уочавања опасности, угрожености, болести или страха. С обзиром на то, безбедносна делатност се највероватније појавила на

¹⁹ Радослав Гађиновић, *Стратегија националне безбедности стратешки документ државе*, Национални интерес бр. 3/2009, стр. 198.

²⁰ Радослав Гађиновић, *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 38.

²¹ Љубомир Стајић, Радослав Гађиновић, „Увод у студије безбедности”, Драслар партнер, Београд, 2007, стр. 57.

почетку културе у најширем смислу, односно у периоду када се употребом првих оруђа човек могао једноставно прилагодити специфичним условима у животној околини.²²

Безбедносна делатност се временом поступно диференцирала од других делатности (производња, култура, наука и друго), којима је темељни узрок потреба за очувањем, одржавањем, олакшавањем и осмишљавањем човековог постојања као друштвеног бића. У безбедносној делатности ради се о двоструком односу: човека и човека и човека и природе. У том оквиру разликују се два саставна елемента те делатности: тренутно реаговање човека на стање, процесе у природи, те на ситуације у друштву за које закључи да су му опасност; човеково детаљно уочавање појава и процеса у природи и друштву, те његове припреме за заштиту и одбрану пред процесима и појавама, које је човек убедљиво дефинисао као могуће угрожавање. Да би безбедност као делатност била успешна на садашњем степену развоја друштва, мора бити смислена, свесна делатности на нивоу целог друштва, јер су људи међусобно повезани у друштву, а савремене опасности угрожавају све људе.²³

Рационалност, ефикасност и поштовање слобода и права појединца и група при задовољавању потреба у друштву условљавају системско уређивање посебних делатности. Другим речима, посебне делатности јесу основе системског задовољавања потреба у друштву. Систем је зато спољни (емпиријски) израз уређености одређене делатности у друштву, којом се задовољава витална потреба целокупног друштва. Тако одређен систем у друштву не постоји као самосталан ентитет. Тако се и безбедносна делатност²⁴ на данашњем степену друштвеног развоја спроводи организовано кроз систем који се назива – безбедносни систем. Кроз њега се види одређени степен организованости друштвених могућности за извршавање безбедносне функције савременог друштва. С обзиром на циљеве и садржај, у оквиру безбедносног система савремене државе разликујемо два дела: функционални (врсте и облике активности) и институционални, односно структурални (организација, носиоци активности и др.).

Синоним за безбедносни систем на нивоу државе јесте систем националне безбедности (*national security system*), који је у већини држава намењен, пре свега, војној безбедности. Због тачнијег посматрања конкретне праксе на подручју безбедности савремених држава, правилније је, у функционалном смислу, да се разликују национални одбрамбени систем (*national defence system*) и национални безбедносни систем (*national security system*). Савремене државе својим одбрамбеним системом изводе делатност одбране у случају оружане агресије споља. Национални безбедносни систем подразумева деловање целокупног друштва, државе и појединца.

²² O'Connell. I.R. *OF Arms and Men*, Oxford University Press, New York, 1989, pp. 15-20.

²³ Prof. dr sc. Siniša Tatalović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, str. 149.

²⁴ У безбедносну делатност савремених држава, поред осталог, сврставају се следеће активности: нормативноправно регулисање подручја одбране и унутрашње безбедности, организовање, припремање и оспособљавање оружаних снага, полиције, обавештајних служби и других државних органа на подручју националне безбедности, истраживање, развој, снабдевање оружјем и војном опремом, одржавање оружаних снага, система... и војне технике, изградња и одржавање објеката војне инфраструктуре (аеродроми, луке, касарне, полигони, складишта, итд.), изградња склоништа и припрема терена за одбрану у случају агресије и др. (Исто)

Осигуравање безбедности појединца и друштва је у савременој цивилизацији добило ново значење. Државе су до сада ограничавале проблем националне безбедности на војна питања.²⁵ Остали цивилизацијски облици савремене (националне и међународне) безбедности, на пример, друштвено-економски, политички, културни, духовно-интелектуални и еколошки, били су занемарени, иако добијају све више на значају. Зато је разумљиво да садашњи односи и радикалне промене унутар савремених држава и у односима међу њима захтевају нову дефиницију безбедности, која ће обухватити све њене садржаје као једнако важне. То, такође, укључује промену садржаја безбедносне политике савремених држава у смислу све веће улоге невојних средстава и механизма у безбедносним делатностима.

Досадашњи степен друштвеног развоја доноси, као додатак класичним изворима угрожавања, економске кризе, етничке сукобе, миграције, међународни тероризам и глобално загађивање околине.²⁶ У постојећим цивилизацијско-културним односима безбедност има универзални садржај, који се јасно исказује у тоталности захватања и преплитања свих подручја у одређеном друштву (привредног, политичког, социјалног, еколошког, војноодбрамбеног и других подручја), те у све већој повезаности и међународној овисности глобалног друштва. Насупрот универзалном значењу савремене безбедности, њен се национални значај није смањило. Национална безбедност, схваћена као стање безбедности одређеног народа, односно нације, изражена је у оквиру различитих потенцијалних и стварних несигурности које произлазе из „непријатељског” међународног окружења. Угрожавање спољног света (на пример, изван постојећег националног друштвеног система) подразумева се као функција делом претпостављених и делом стварних услова. Тачно разликовање између стварних и претпостављених услова готово је немогуће.²⁷

Дакле, систем националне безбедности савремених држава обухвата функцију и структуру на подручју националне безбедности, које не укључују само способност државе за очување вредности свог друштва од унутрашњих и спољних угрожавања мира и слободе грађана већ и заједничко деловање са осталим друштвеним подсистемима ради даљег развоја друштва у целини.

²⁵ Војна сила, као средство принуде, што је монопол државе, наважније је обележје војноодбрамбених активности, још од времена када је дошло до класне поделе друштва. Од када су војне претње посматране као најважније, државе су посвећивале посебну пажњу развоју војних активности, односно војном механизму који је требало да гарантује националну безбедност. Најважније последице таквог монопола на подручју система националне безбедности на почетку XXI века су следеће: а) стратегијски односи, утемељени на сили, постали су главно обележје политике националне безбедности државе, посебно након Другог светског рата. Суштина те стратегије, као средства очувања мира и безбедности у међународним односима, јесте осигурање опстанка државама и народима у компетицијском и непријатељском окружењу. Безбедност једне државе остварује се на рачун друге државе; б) војна организација је главни заступник војноодбрамбене делатности државе; в) војнички начин размишљања је више-мање саставни део свакодневног живљења (културе) у савременим државама и међународним односима; г) одбрамбена активност друштва је једна од најбоље институционализованих облика људског живота и рада: планирање, управљање и вођење те активности је потпуно у рукама државе. (Гризолд. А: ет. ал. Демилитаризација Словеније ин национална варност, зборник, ЗПС. Љубљана, 1991. стр.16).

²⁶ Rotfield.A.D.Shaping a New International Security System: The European Security Perspective, International Institute for Peace, Vienna, 1995. стр. 8.

²⁷ Prof. dr sc. Siniša Tatalović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, стр. 150-151.

Основни елементи система националне безбедности

У савременим друштвима заједнички су следећи елементи националне безбедности: безбедносна политика, безбедносна структура и безбедносно самоорганизовање цивилног друштва.²⁸ Основни елементи система националне безбедности оперативне су делатности друштва, које осигуравају његову безбедност.

а) Безбедносна политика се, у ширем смислу, може дефинисати као делатност за припрему и организацију, превентивно деловање и супротстављање свим изворима будућег угрожавања у природи, друштву и међу друштвима. У ужем смислу, циљ безбедносне политике је стварање концепта механизма и обезбеђења средстава, којима се осигуравају унутрашња и спољна безбедност друштва, а представља конкретизацију политичких, организацијско-техничких и других начела безбедносне политике у ширем смислу;

б) Безбедносна структура намењена је осигуравању безбедности на нивоу целокупног друштва и специфична је за сваку државу. Већини држава ипак су заједничка два елемента тог система – одбрана и унутрашња безбедност. Функције одбрамбеног елемента су: одвраћање могућег нападача, одбрана своје територије, заштита становништва и материјалних добара, те уклањање последица агресије, неоружани отпор агресији, деловање политичког и других друштвених подсистема у рату итд. Ради остваривања тих функција одбрамбени елемент безбедности система државе садржи два темељна елемента: оружане снаге и цивилну одбрану. Функције унутрашње безбедности су: очување законитости и поретка; „информативна” делатност и заштита целокупне друштвене инфраструктуре, а структурни елементи за спровођење тих функција су: полиција, обавештајни системи, инспекцијске службе, царина и други органи формалног друштвеног надзора.

в) Осим осигурања безбедности на државном нивоу у савременим друштвима постоје и могућности за осигуравање безбедности на индивидуалном и заједничком нивоу, односно безбедносно самоорганизовање цивилног друштва. Реч је о спонтаном безбедносном и самозаштитном деловању појединца, а и о различитим облицима и степенима безбедносног самоорганизовања друштвених група (интересне, локалне заједнице) на основу међународног права сваког субјекта на самоодбрану, само-заштиту и самопомоћ. Из досадашње појмовно-терминолошке анализе може се закључити: прво, да је однос између савремене националне безбедности и националне одрбане једнак односу између општег (национална безбедност) и посебног (национална одбрана). У том је окриву, дакле, систем националне безбедности шири (кровни) појам, који укључује и националну одбрану. Друго, конкретне околности након Другог светског рата у међународној заједници биле су условљене континуираном напетостју међу државама, која је произлазила из идеолошког и политичког глобализма обе суперсиле – САД и Русије. У таквим је приликама концепт националне безбедности био редукован на концепт моћи. Државе су међусобно водиле непрестану борбу за постизање сопствене безбедности, најчешће на рачун других. У пракси, државе су све до краја хладног рата

²⁸ Исто, стр. 151-152.

(1989) националну безбедност осигуравале одбрамбеним системом заснованим на оружаним снагама. Завршетком хладног рата јача сазнање о комплексности савремене националне и међународне безбедности. Заједнички именилац различитих идеја о алтернативном концепту осигуравања савремене безбедности прелаз је с традиционалног компетитивног модела осигуравања националне и међународне безбедности (што се заснива на начелима оружане националне одбране, одвраћања и грубог такмичења међу државама) на савремени кооперацијски модел осигуравања националне и међународне безбедности, који ће се у већој мери заснивати на сарадњи и заједничким безбедносним интересима државе, целовитом схватању концепта безбедности, у којем је војна безбедност само један од елементарних успостављања вишедимензионалне националне и међународне безбедности. Без обзира на поменуте позитивне развојне могућности на подручју изградње безбедности у савременим државама и међународној заједници након завршетка хладног рата, безбедносна политика и структура на националном и међународном нивоу и даље остају функционално и структурално везане, пре свега на традиционалне војноодбрамбене механизме и инструменте. Зато је одбрамбена делатност део безбедносних делатности савремене државе која се остварује у оквиру система националне безбедности.

У одбрамбеној делатности државе реч је о војним, организацијско-техничким, персоналним, нормативним, материјалним, идејно-политичким и другим активностима. Савремена држава организује, контролише и, што је најважније, финансира одбрамбене делатности. У одбрамбеном систему већина држава средишње место припада оружаним снагама, које представљају војни део тог система. Положај и улога оружаних снага у одбрамбеном систему одређени су у доктрини вођења оружане борбе и војној доктрини неке земље,²⁹ док су идеје, ставови и норме поменутих доктрина повезане у одбрамбену доктрину државе. На садржај безбедносне политике и система националне безбедности савремене државе утиче низ различитих чинилаца, који произлазе из унутрашње околине државе и међународне заједнице. Свака држава је *sui generis* по својој историји, организацији и развоју, што се, такође, види у њеној безбедносној политици и систему. У истраживањима савремених система националне безбедности превладавају истраживања која те системе посматрају на националном – државном нивоу. Зато је националну безбедносну политику и систем потребно анализирати на нивоу државе преко различитих емпиријских показатеља, који омогућују сазнање његове структуре и организације, али и начин деловања (мотивација и ефикасност). Поред тога, важно је обратити пажњу на друге чиниоце, који условљавају безбедносну способност државе, као што су: политичко-привредна организованост и успешност, географски и демографски чиниоци, геостратегијски и војно-политички положај, права и дужности државе које произлазе из међународних уговора и чланства у међународним организацијама, јавно мњење, војноиндустријски комплекс и његов утицај на суштину политике националне безбедности, итд.³⁰

²⁹ Под доктрином вођења оружане борбе подразумевају се правила неке државе о начину организовања, припремања, опремања и деловања оружаних снага у миру и рату. Шири појам је војна доктрина, која се бави питањима вођења рата у целини.

³⁰ Prof. dr sc. Siniša Tatalović, *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, str. 152,

Литература

- [1] Милетић, С., Полицијско право, Полицијска академија, Београд, 1997.
- [2] Bourquin. M. Le probleme da la securite internationale, цитат према: Вукадиновић, Р., Међународни политички односи, Загреб, 1998.
- [3] International Encyclopedia of the Social Sciences, вол. XI, 1968.
- [4] Hewedy, A., Militarisation and Security in the Middle East, Printer Publishers. Лондон, 1989.
- [5] Јаворовић, Б., Тероризам, Полиција и сигурност, бр.1-2. Министарство унутарњих послова Републике Хрватске, Загреб, сјечањ-травањ 1997.
- [6] Стајић, Љ., Гађиновић, Р., „Увод у студије безбедности”, Драслар партнер, Београд, 2007.
- [7] Ауграмов, С., *Bezbednost u XXI veku*, Zbornik radova SIMVON Beograd, 2001.
- [8] UN - Doc. S/PV 3946, 31 Januari 1992, p. 142-143.
- [9] Јовановић, Б., Часопис „Полиција и сигурност”, бр. 1-2, Загреб, 1997.
- [10] Гризолд Антон: *Evropska varnost*, Факултет политичких наука, Љубљана, 1998.
- [11] Benkowitz и Backet: *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol.XI, 1968.
- [12] Маслеша, Р., : *Теорије и системи сигурности*, „Магистрат” – Сарајево, Сарајево, 2001.
- [13] Bourquin, M., *Le probleme de la securite internationale*, Recueil des Cours da L'Academie de droit International, 1934.
- [14] Smith Steve and Baylis John, *Globalization of World Politics*, Oxford Press, New York, 2001.
- [15] Милетић, С., *Полицијско право*, Полицијска академија Београд, 1997.
- [16] Гађиновић, Р., Безбедносна функција државе, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- [17] O'Connell. I.R., *OF Arms and Men*, Oxford University Pess, New York, 1989.
- [18] Prof. dr sc. Siniša Tatalović, *Nacionalna i међународна сигурност*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
- [19] Гризолд, А., *Демилитаризација Словеније ин национална варност*, зборник, ЗПС. Љубљана, 1991.
- [20] Rotield. A. D., *Shaping a New International Security System: The European Security Perspective*, International Institute for Peace, Vienna, 1995.